

OLIJ TA'LIM MUASSASALARIDA TALABALARINING IQTISODIY MADANIYAT KO'NIKMLARINI SHAKLLANTIRISH KOMPONENTLARI

Botirova M.M.

Qo'qon davlat pedagogika instituti

Tayanch so'zlar: iqtisodiy savodxonlik, iqtisodiy madaniyat, komponent, motivatsion komponent, faoliyat komponent, refleksiv komponent

Ключевые слова: экономическая грамотность, экономическая культура, компонент, мотивационный компонент, деятельностный компонент, рефлексивный компонент

Key words: economic literacy, economic culture, component, motivational component, activity component, reflexive component

Jahon miqyosida bo'lajak o'qituvchilarni iqtisodiy savodxonligini shakllantirish, o'quvchilarda tejamkorlik sifatlarini tarbiyalash kompetentligini rivojlantirishning innovatsion yondashuvga asoslangan modellarini takomillashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ayniqsa, oliy ta'lim muassalari talabalarini xalqaro baholash dasturlariga muvofiq matematik va tabiiy fanlar bo'yicha shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonini tashkil etishga maqsadli tayyorlash, iqtisodiy tejamkor interaktiv dasturiy vositalarni ishlab chiqish malakasini rivojlantirish, raqamli texnologiyalarning adaptiv variantlarini qo'llash asosida iqtisodiy bilimlarni tarkib toptirish mexanizmlarini takomillashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Iqtisodiy madaniyatni rivojlantirish mazkur jarayon komponentlarini ham aniqlashtirishni talab etadi. Mavjud tadqiqotlar tahlili asosida ta'lim oluvchilarda iqtisodiy madaniyatni rivojlantirishning quyidagi komponentlari yetakchi o'rin tutishini ko'rsatdi.

Motivatsion komponent – bu iqtisodiy masalalarning mazmuni va ahamiyatini, ularning huquqiy normalari va iqtisodiy madaniyatning ma'naviy-axloqiy asoslari bilan o'zaro bog'liqligini anglash bilan belgilanadi.

Kognitiv komponent – iqtisodiy fikrlash va shaxsiy ahamiyatlilikning anglanishi. Jamiyat, davlat, mintaqa va oila iqtisodiy munosabatlaridagi faktlar, tushunchalar, g‘oyalarni tushunish va mulohaza yuritish uchun yetarli iqtisodiy bilimlarga egalik darajasi bilan belgilanadi.

Faoliyat komponenti – hayotiy va kasbiy faoliyatga doir iqtisodiy masalalarni hal qilishda amaliy ko‘nikmalarga ega bo‘lishni nazarda tutadi.

Refleksiv komponent – hayotiy va kasbiy faoliyat jarayonida o‘zo‘zining iqtisodiy savodxonligi, tejamkorligi va ish samaradorligini tahlil etish va baholay olish.

Oliy ta‘lim muassasalari uzluksiz ravishda ijodiy tafakkurni talab qiladigan, «muammoli xususiyatdagi topshiriq va masalalar tizimidan iboratdir. Har bir ma‘ruza, seminar, mustaqil ta‘lim, laboratoriya ishlari ham muammoli vaziyat, holatning tarkibiy qismlaridan tuzilgan bo‘ladi. Ularni hal qilish esa talabadan ijodiy izlanishni talab etadi. Chunki muammoli holatgacha davr, muammoli vaziyat, muammoli vaziyatdan keyingi aqliy jarayonlar ham talabadan ijodiy qidiruv, tadqiqot faoliyatini amalga oshirishni taqozo etadi. Topshiriqlarni mustaqil bajarish talabalardan tafakkur jarayonlari (analiz, taqqoslash, qiyoslash, mavhumlashtirish, umumlashtirish, guruhlash) va shakllaridan (tushuncha, hukm, xulosa chiqarishdan) foydalanishni talab qiladi. Talabalar iqtisodiyotga oid fan asoslarini egallash jarayonida ijodiy mahsulot berish uchun tinimsiz harakat qiladilar. Ularning bilishga, bilim olishga undovchi mayllari turg‘un, mustahkam va barqaror qiziqishga aylana boradi. Jumladan, talabalar tadbirkorlik va kichik biznes bilan shug‘ullana boshlaydilar. Hatto bu yoshlar, o‘z aqliy mehnati mahsullari bilan olimpiada, ilmiy-amaliy anjumanlarda, ixtirochilar va ratsionalizatorlar konkurs- tanlovlarida muvaffaqiyatli qatnasha oladilar. Bularning barchasi, tafakkur yordami bilan amalga oshiriladi, moddiy borliqni yanada aniqroq ifodalash, yaratish faoliyatlarida faol qatnashish uchun intilish, muammoli holat va vaziyatlarni hal qilish jarayonlarining mahsuli sifatida namoyon bo‘ladi».

Bo‘lajak iqtisodchilarda analitik tafakkurni rivojlantiruvchi tanqidiy tafakkur uning tayyorlik darajasi, zamonaviy informatsiyalarni muntazam qabul qilish qobiliyati, moslashish emas, balki rivojlanish, yangiliklarni topishga nisbatan psixologik yo‘nalishi barqarorligiga bog‘liq bo‘ladi. Bo‘lajak innovator yoshlarning yuksak axloqiy tarbiyasi bilan bir qatorda uning ijodiy madaniyati chinakam gumanistik, fuqarolik jamiyati barpo etishda muhim ma‘naviy omil bo‘lib xizmat qiladi.

Har qanday jamiyatda bo‘lganidek, mamlakatimiz taraqqiyotida bozor iqtisodiyoti sharoitida raqobatga bardosh bera oladigan malakali mutaxassislarini

tayyorlash muhim ahamiyat kasb etadi. Mutaxassis kadrlar tayyorlash, uning sifat va samaradorligini oshirish borasida ham soʻnggi yillarda keng koʻlamli ishlar qilindi va qilinmoqda. Jumladan, tayyorlanayotgan mutaxassis kadrlarning mustaqilligi, ijodkorligi, tadbirkorligi, faolligi, muloqot kompetensiyasi kabi xislatlarini tarkib toptirishga alohida eʼtibor berilmoqda. Mustaqil ishni qanday bajarishni har bir talabanning oʻzi tashkil etadi. Muvafaqqiyatga erishish uchun boʻlajak iqtisodchining oʻzi sabr-toqat bilan, mashaqqatlardan qoʻrqmay oʻz ustida ishlashi kerak. Shu bilan birga ular oʻzlarida analitik tafakkurni rivojlantirishga individual harakat qilishi zarur. Demak, pirovard maqsad boʻlajak iqtisodchilarda mustaqil va ijodiy ishlash faoliyatini rivojlantirish haqida nazariy bilimlar berish, ularda amaliy koʻnikma va malakalarni shakllantirish uchun, ular bilan yakka holda shugʻullanish imkoniyatlarini kengaytirish, ularning mustaqil ishlashi, mustaqil bilim olishlari uchun keng yoʻl ochib berish shu kunning zaruratiga aylanishi kerak.

Zamonaviy taʼlim tizimi boʻlajak iqtisodchi mutaxassislarni kreativ yondashuvlar asosida ijodiy, kasbiy layoqatini tarbiyalash mexanizmlarini va ularni amaliyotga joriy etishning innovatsion tizimini yanada takomillashtirishni taqozo etmoqda. Shu jihatdan taʼlim sohasida mutaxassislarni tayyorlash innovatsiyalarini yaratish, yangi bilimlarni yaratuvchi zamonaviy pedagogik jarayonlar asosida kognitiv fikrlash qobiliyatini tarbiyalash orqali ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning intellektual resurslarini yaratish hamda raqobatbardosh kadrlar tayyorlash imkoniyatlarini kengaytirishda alohida ahamiyat kasb etadi.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, bugungi kunda har bir shaxs dunyoni anglashi, hayot va jamiyat qonuniyatlarini har tomonlama idrok etishi, yer yuzasidagi turli xalqlar va millatlar dunyoqarashi, gʻoyasi, maslak-muddaolarini bilish uchun ham tanqidiy fikr yurita olish davr talabi boʻlmoqda. Nega deganda, bugungi zamonda har qanday raqib va muxolif bilan bahsga kirishishi uchun ham har bir inson tanqidiy fikrlay olishi zarur. Taʼlimning bugungi vazifasi esa talabalarni kun sayin oshib borayotgan axborot-taʼlim muhiti sharoitida mustaqil faoliyat koʻrsata olishga, axborot oqimidan ongli analitik tafakkuri orqali oqilona foydalanishga oʻrgatishdan iborat.

Adabiyotlar:

1. Кучкарова Н. М. Олий таълим муассасаларида талабаларнинг иқтисодий маданиятини ривожлантириш компонентлари // Муғаллим хэм узликсиз билимлендириў. – С. 38.
2. Маманазаров А. Б. Талаба-ёшларнинг иқтисодий маданиятини ривожлантириш жараёнидаги типологик хусусиятлар // Современное образование (Узбекистан). 2017.
3. Kapitonova N. V. universitetning taʼlim muhitida talabalarning iqtisodiy madaniyatini shakllantirishning pedagogik printsiplari va shartlari // BDU gazetasi. 2010. №15. URL: <https://>

cyberleninka.ru/article/n/pedagogicheskie-printsipy-i-usloviya-formirovaniya-ekonomicheskoy-kultury-studentov-v-obrazovatelnoy-srede-vuza (дата обращения: 22.12.2023).

4. Nazarova G. A. Current state of development of analytical thinking in future economists // Science and Innovation xalqaro ilmiy jurnali, 2023. – №2. – Б. 724-730. (13.00.00.1/12).

5. Nazarova G. (2021). Methods of directing economics to scientific research activities // current research journal of pedagogics (2767-3278), CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS2(6): June 2021 DOI: <https://doi.org/10.37547/pedagogy-crjp-02-06-18> ISSN 2767-3278 © 2021 Master Journal P. 90-95.

6. Nazarova G. A. (2022). Factors for the Development of Creativity and Critical Thinking in Future Economists Based on Analytical Thinking // Journal of Ethics and Diversity in International Communication, 2(5). – P.70-74.

7. Abdualievich Z. M. students in future teachers' development mechanisms of perceptive skills to increase social activity // International Scientific and Current Research Conferences. – 2023. – С. 43-46.

8. Abdualievich Z. M. Factors affecting the educational environment // journal of education, ethics and value. – 2023. – Т. 2. – №. 11. – С. 37-39

РЕЗЮМЕ

Mazkur maqolada talabalarning iqtisodiy madaniy ko'nikmalarini shakllantirishning komponentlari haqida bilimlar yoritilgan.

РЕЗЮМЕ

В данной статье изложены знания о компонентах формирования экономических и культурных навыков студентов.

SUMMARY

This article describes the knowledge about the components of the formation of students' economic and cultural skills.